

VERKSAMHETSÅRET

1959

INDUSTRIENS
UTREDNINGSPENSTITUT
STOCKHOLM

är en fristående vetenskaplig forskningsinstitution grundad 1939 av Svenska Arbetsgivareföreningen och Sveriges Industriförbund.

Syfte

Att bedriva forskning rörande ekonomiska och sociala förhållanden av betydelse för den industriella utvecklingen.

Verksamhet

Huvuddelen av arbetet inom institutet ägnas åt långsiktiga forskningsuppgifter. Man siktar härvid till ett studium av de grundläggande sammanhangen inom näringslivet och särskilt till att belysa de frågor som hör samman med strukturella och institutionella förändringar. Forskningsresultaten publiceras i institutets skriftserie.

Vid sidan om det långsiktiga forskningsarbetet utför institutet smärre utredningar rörande speciella problem samt ger viss service åt industriföretag, organisationer, statliga myndigheter etc. Institutet sammanställer vidare bland annat månadssiffror över industriproduktionen samt en index över denna.

Styrelse

Tekn. dr Marcus Wallenberg,
ordförande

Direktör Axel Enström

Direktör Per Hemberg

Direktör Axel Iveroth

Direktör Bertil Kugelberg

Bruksdisponent Bror Lagercrantz

Fil. dr Sven Schwartz

Docent Jan Wallander

Tekn. dr Ernst Wehtje

Personal

Chef: Docent Jan Wallander

Biträdande forskningschef: Fillic. Erik Höök

Sakkunnig: Professor Ragnar Bentzel

Sekreterare: Pol.mag. Göran Ahrsjö

Fil.kand. Göran Albinsson

Aktuarie: Fil.kand. Claes Lagerkvist

Kamrer: Fru Ruth Wiklund-Ellerstad

Övrig ordinarie personal samt med särskilda utredningar sysselsatta:

fru Kate von Arnold

fil.kand. Per-Olov Boman

fru Lisbeth Brandeskog

fru Birgit Carlevid

professor Erik Dahmén

herr Georg Danielsson

pol.mag. John Ekström, DHS

civ.ing. Bertil Eneroth, DHS

fröken Ingrid Forsberg

fil.kand. Jan Gillberg

docent Odd Gulbrandsen

fillic. Bengt Höglund

fru Britt Johansson

fru Marina Lidberg

civilekonom Lars Lidén

docent Leif Mutén

pol.mag. o. civ.ekon. Lars Nabseth

fru Wera Nyrén

herr Bertil Olsson

fil.dr Erik Ruist

fillic. Bengt G. Rundblad

professor Ingvar Svenilsson

fru Ester Wennerholm

fru Gunni Westerberg

Verksamhetsåret 1959

Förord

IUI har under senare år strävat efter att låta årsredogörelsen i någon mån få karaktären av en uppsatssamling. I anslutning till redogörelserna för läget beträffande de olika utredningarna har sålunda vissa resultat presenterats från utredningsarbetet.

Med hänsyn till att institutet under år 1959 uppnådde en ålder av 20 år har vi i år låtit redovisningen av vår verksamhet få en något annan karaktär än tidigare. I en särskild jubileumsskrift, »Industriproblem 1960», har sålunda ett antal av institutets medarbetare lämnat redogörelser för resultat och problem i anslutning till forskningsarbetet. Den härmed presenterade årsredogörelsen har med hänsyn till detta på en hel del punkter gjorts mer kortfattad än tidigare. Vissa preliminära resultat från vårt arbete presenteras emellertid även denna gång i redogörelsen. Detta gäller bland annat undersökningen rörande verkstadsindustrins kapitalstruktur, det fortlöpande prognosarbetet rörande TV:s utveckling och undersökningen rörande metoder för produktivitetmätningar inom industrin.

Stockholm den 22 januari 1960

Mr. Håkansson

Innehåll

	Sid.
Utgivna publikationer	7
Kapitalbildningsproblemet	7
Skiftarbete i verkstadsindustrin	9
Perspektiv på Västeuropas utveckling 1955—75	10
Användning av befolkningsregistret	12
Skogsbrukets transportproblem	12
Kommersiell televisionsverksamhet	13
Forskningsprojekt under arbete	14
Den industriella utvecklingen	
Verkstadsindustrins kapitalstruktur	14
Statistisk beskrivning av verkstadsindustrin	17
Input-output-undersökningen för verkstadsindustrin	17
Företagsbeskattnings utformning	18
Den offentliga sektorns expansion	18
Norrlandsproblemet	19
Produktiviteten inom industrin	19
Den framtida marknaden	
Översiktliga studier av konsumtionsutvecklingen	21
Detaljstudier av konsumtionsutvecklingen: TV-utvecklingen	21
Arbetsmarknadsproblem	
Arbetskraftens rörlighet	25
Befolkningsprognoser	25
Undersökningen rörande löneökningars verkningar inom industrin	25
Statistiska och ekonomiska översikter samt övrig verksamhet	
Produktionsindex	28
Verkstadsstatistik	31
Industriell månadsstatistik m. m.	33
Det ekonomiska läget	33
Frågan om s. k. funktionsrabatter inom handeln	33
Övrig verksamhet	34

Diagram

1. Utvecklingen hos olika kostnadslag — räknat per produkt- het — vid övergång till tvåskift	10
2. »Överlevsediagram» för verkstadsmaskiner	16
3. Prognoser för TV:s utveckling i Sverige	22
4. TV-licensutvecklingen i Stockholm, Göteborg och Malmö samt i ett antal landskommuner	24
5. Befolkningsutvecklingen 1960—1975 inom olika regioner, fördelad på åldrar	26
6. Produktionsindex för hela industrin 1958—1959	28
7. Produktionsindex för hela industrin 1935—1959	29
8. Produktionsvolymen i vissa branscher 1956—1959	30
9. Orderstock i verkstadsindustrin augusti 1955—augusti 1959	31
10. Ordergång från hemma- och exportmarknad i verkstadsindustrin exkl. varven september 1955—augusti 1959	32

Utgivna publikationer

Kapitalbildningsproblemet

Som en fristående del till den pågående undersökningen om industrins kapitalförsörjning publicerades under våren skriften »*Kapitalbildningsproblemet — några samhällsekonomiska synpunkter*». I denna har utredaren professor Erik Dahmén lagt fram den helhetssyn, som han under arbetets gång kommit fram till om det samhällsekonomiska kapitalbildningsproblemet i stort och dess beroende av den ekonomiska och politiska strukturen i vårt samhälle. Han har då sett frågan om kapitalbildningen som problemet att kunna åstadkomma en så stor investeringsverksamhet, som är önskvärd från framstegssynpunkt, utan att utsätta penningvärdet för påfrestningar.

Inledningsvis påpekar författaren, att det under den hektiska industrialiseringsperioden före det första världskriget nästan aldrig talades om inflation. Efter det andra världskriget har däremot investeringarna till väsentlig del blivit genomförda till priset av en penningvärdeförsämring. Det är emellertid tydligt, att den starka konsumtionsvaruefterfrågan under denna tid skapade ett samhällsekonomiskt kapitalbildningsproblem i den meningen, att det var omöjligt att med bibehållet penningvärde få rum för de investeringar, som otvivelaktigt var en avgörande förutsättning för den stigande levnadsstandarden. Under vissa perioder var det framför allt fråga om en anmärkningsvärd, konjunkturrell minskning av den personliga sparviljan, som närmast låg bakom att allmänhetens konsumtionsvaruefterfrågan drevs i höjden. I andra fall var det främst en kraftig stegring av penninginkomsterna, som var den omedelbara förklaringen.

En nedpressning av investeringarna skulle otvivelaktigt ha minskat påfrestningarna på penningvärdet. Men i stället blev betydande investeringar, som tedde sig lockande inom både export- och hemmamarknadsindustrin liksom inom andra delar av näringslivet, genomförda tack vare på olika vägar åstadkomna finansieringsmöjligheter. Konsumtionsökningen däremot hindrades genom penningvärdeförsämringen. När ett fabriksbygge sålunda visade sig bli dyrare än beräknat blev det sällan inskränkt av brist på kredit, medan t. ex. löntagarna sällan fick kredit för att kunna förverkliga sina planer, när deras inkomster till följd av allmänna prisstegringar inte räckte till för den tilltänkta konsumtionen.

I skriften analyseras därefter det aktuella läget och de speciella förhållanden, som medfört att det samhällsekonomiska kapitalbildningsproblemet visat sig så svårlöst. Författaren hävdar att detta till stor del sammanhänger med förändringar i institutionella förhållanden. Tidigare var produktions- och distributionsprocesserna helt avgörande för inkomstbildningen, men efter hand har andra krafter uppkommit såväl inom som utom marknadsmekanismen vilka pressat upp löner och priser. Dessutom har sparpviljan börjat påverkas av en rad för efterkrigstiden i stort sett nya faktorer.

Den starka expansionen av de offentliga utgifterna, grundande sig på politiska beslut i riksdag och kommunala organ, utgör ett exempel på en inkomstbildning, som icke är ett resultat av en marknadsmekanism. Starka intressegrupper inom olika områden av samhällslivet har också kommit att spela stor roll för de nya inslagen i penninginkombildningen, såväl politiskt som ekonomiskt.

Utom dessa omständigheter har arbetsgivarpartens förändrade inställning varit en avgörande orsak till att kraven på höjda penninglöner i stor utsträckning kunnat genomdrivas. Författaren förklarar detta med att man inom stora delar av hemmamarknadsbranscherna börjat räkna med att allmänna höjningar av penninglönerna inte enbart innebär en kostnadsökning, utan också skapar vissa förutsättningar för en prishöjning utan att avsättningen för den skull behöver minskas. I den för konkurrens från utlandet utsatta hemmamarknadsindustrin och i exportindustrin har man visserligen varit tvungen att ta hänsyn till konkurrenskraften, men här har man känt till de i flertalet länder likartade konjunkturperspektiven. Vidare har devalveringsmöjligheten mer eller mindre medvetet tagits med i beräkningen.

Om vi vill försöka lösa det framtida kapitalbildningsproblemet återstår det endast två alternativ, anser författaren. Antingen måste en ganska långtgående omläggning av lönepolitiken, skattepolitiken etc. ske och de under efterkrigstiden allt större ambitionerna av nyss antydd art hos politiska instanser minska. Eller också måste man ingripa mycket mera direkt och reglerande i näringslivet och marknadshushållningen.

Ytterligare resultat från den pågående undersökningen om industrins kapitalförsörjning redovisas i uppsatsen »Industrins finansiering under 1950-talet» i institutets jubileumsskrift *Industriproblem 1960*. Här belyses finansieringsförhållandena, särskilt då graden av självfinansiering, under 1950—55 i ett urval av industriföretag. Vidare har i uppsatsen upprättats en kapitalmarknadsbalans för åren 1950—57 i syfte att ställa in industrifinansieringen i ett större sammanhang.

Skiftarbete i verkstadsindustrin

Under titeln »Skiftarbete i verkstadsindustrin — en undersökning av de ekonomiska förutsättningarna» framlades i juni resultatet av den undersökning, som institutet utfört på uppdrag av Sveriges Verkstadsförening rörande de ekonomiska konsekvenserna av att i större omfattning införa tvåskiftarbete inom branschen. Skriften har väckt stort intresse och av upplagan återstår endast ett mycket begränsat antal exemplar. Författare har varit civilekonom Lars Lidén och docent Jan Wallander.

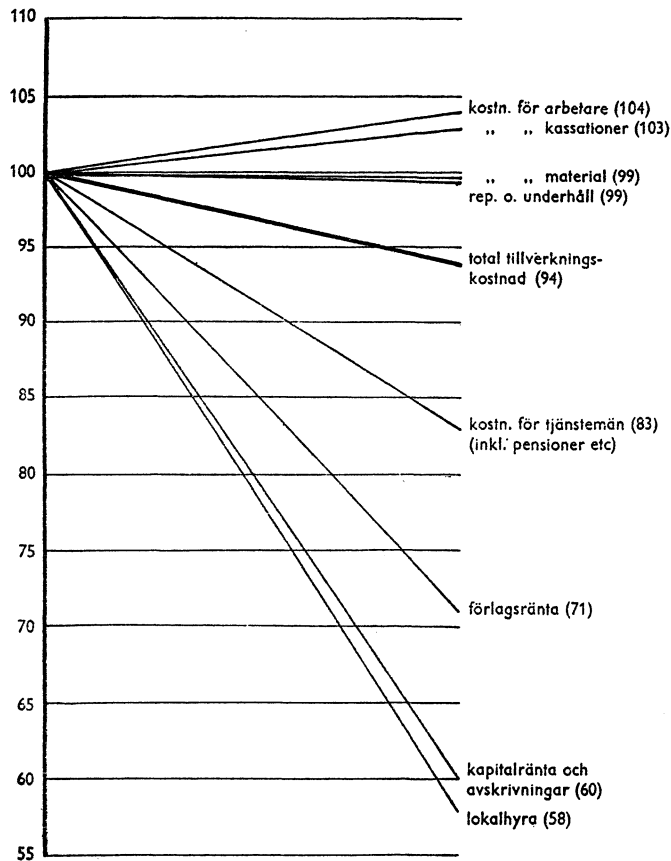
Undersökningen, som baseras på case-studier bland 12 verkstäder, visar att de totala tillverkningskostnaderna per producerad enhet skulle bli i genomsnitt 6 procent lägre vid övergång från enskift till tvåskift. Om man i stället utgår från förädlingskostnaderna, dvs. tillverkningskostnaderna minus kostnaderna för material, blir besparingen hela 14 procent. I första hand skulle nämligen skiftarbete medföra högst påtagliga besparingar när det gäller kostnaderna för kapitalutrustningen, dvs. kapitalränta, lokalhyra, avskrivningar på maskiner, underhållskostnader etc. Dessa, företrädesvis fasta kostnader, sprids så att säga genom skiftgången ut över ett större antal producerade enheter. Rätt betydande kostnadsbesparingar skulle vidare uppkomma vad gäller tjänstemanna- och förmanslönerna. Företagen anser nämligen att denna del av personalen inte behöver öka fullt i takt med produktionen.

Dessa kostnadsminskningar motvägs emellertid till en del av de ökade kostnader som uppstår genom det avtalsenliga skifttillägget, ökade kassationer och dylikt. Av allt att döma uppkommer även kostnadsökningar därför att produktiviteten minskar vid övergång till skiftarbete. Diagram 1 på nästa sida visar närmare utvecklingen hos olika kostnadsslag vid övergång till tvåskift.

En annan betydelsefull faktor är leveranstiderna. Av två verkstäder med beställningstillverkning och lika stor produktion kan den, som organiserar driften på två skift, i princip erbjuda kunderna dubbelt så snabb leverans som den andra. Det betydelsefulla med en mer allmän övergång till skiftarbete ligger emellertid inte enbart i att det skulle medföra kostnadsbesparingar. Skiftarbetet kan även bli ett sätt att lösa verkstadsindustrins finansieringsproblem. Den tekniska utvecklingen kräver starkt ökade forskningsinsatser och stora maskininvesteringar. Till detta behövs kapital som måste betala sig på kort tid då det tekniska framåtskridandet snabbt gör den nya tekniken gammal. Skiftarbete skulle här möjliggöra för företagen

att i ökad utsträckning kunna följa med och leda den tekniska och ekonomiska utvecklingen.

Diagram 1. Utvecklingen hos olika kostnadslag — räknat per produkt-enhet — vid övergång till tvåskift. Kostnaden vid enskift = 100.

Perspektiv på Västeuropas utveckling 1955—75

Under denna titel publicerades i juli resultaten av den undersökning, som professor Ingvar Svennilson utfört under medverkan av fil. kand. Per-Olov Boman i syfte att ge en allmän översikt av utvecklingstendenserna i Västeuropa. Skriften har rönt en mycket livlig uppmärksamhet och upplagan är sålunda praktiskt taget slutsåld.

Som utgångspunkt har i undersökningen varje lands totala produktion

delats upp på tre olika sektorer, nämligen på jordbruks-, industri- och servicenäringar. Utvecklingen inom varje sektor har sedan i sin tur antagits enligt tre alternativ, varvid alternativ I på produktionssidan innebär en nedre gräns i ökningstakten medan alternativ III omfattar den snabbaste utvecklingen.

Västeuropas totala produktion beräknas, se tabell 1, komma att öka mellan 1955 och 1975 med minst 50 procent och i gynnsammaste fall med närmare 85 procent. Den snabbare framstegstakten har antagits delvis höra samman med en allt större avtappning i sysselsättningen inom jordbruket. Den frigjorda arbetskraften går i huvudsak till servicenäringarna, vars produktion för hela Västeuropa ökar i något snabbare takt än industriproduktionen. Sexstatsgruppens länder kommer emellertid att få en större produktionsökning inom industrin än inom serviceområdet.

Undersökningen har lagts upp på sådant sätt att den skall kunna användas som en utgångspunkt för mer detaljerade studier på olika områden. Såväl det statistiska materialet som de gjorda antagandena har därför presenterats så, att omgrupperingar av data och nya kombinationer av utvecklingsalternativ kan göras utan större svårigheter.

Tabell 1. Bruttonationalprodukt (BNP) totalt och per capita i Europa 1957

	Index: 1955 = 100					
	BNP			BNP per capita		
	Alternativ:			Alternativ:		
	I	II	III	I	II	III
»De 15»	149	166	183	137	153	169
därav:						
»De 6»	151	168	186	139	154	170
(»De 6» exkl. Italien)	(151)	(167)	(186)	(139)	(154)	(171)
»Övriga 7»	146	162	179	141	155	172
därav:						
Storbritannien-						
Irland	141	157	173	136	152	167
DaNoSve	158	176	195	142	158	175
Österrike-Schweiz	154	170	189	150	166	184

»De 15»: hela OEEC-området utom Island och Turkiet

»De 6»: Frankrike, Västtyskland, Italien, Belgien, Luxemburg, Holland

»Övriga 7»: England, Irland, Danmark, Norge, Sverige, Schweiz, Österrike.

Användning av befolkningsregistret

Med den ökade uppmärksamhet, som institutet under senare år ägnat åt arbetskraftens rörlighet och därmed sammanhängande problem, har det varit naturligt att göra en inventering av på området tillgängligt material. I samband därmed har en undersökning gjorts beträffande användbarheten av det s. k. befolkningsregistret på Statistiska Centralbyrån, vilket omfattar alla dem som är födda den 15:e i månaden. Resultatet av den probbearbetning av en mindre del av registret som därvid gjordes publicerades som en artikel i Statistisk Tidskrift, men utgavs även som en skrift »Användning av befolkningsregistret för undersökning av arbetskraftens rörlighet — en metodstudie». För undersökningens genomförande har fil. kand. Jan Gillberg och fil. lic. Bengt G. Rundblad svarat.

Skogsbrukets transportproblem

Institutets undersökning av virkestransporternas ekonomiska förhållanden, som utförts på uppdrag av Skogsbrukets transportutredning, har under året avslutats. Utredningsman har varit fil. kand. Bertil Nilsson och resultatet har redovisats i en stencil i två delar under titeln »Skogsbrukets transportproblem».

I första delen, som är av principiell natur, behandlas metoder och förutsättningar för en bedömning av transportalternativen inom en ådal ur hela skogsnäringens synpunkt. Undersökningen har koncentrerats till en jämförelse mellan flottning och biltransport och söker klarlägga vilka kostnader som därvid bör belasta respektive transportalternativ. Som underlag för en framtidsbedömning av kostnadsrelationen mellan transportalternativen har utredningen sökt fastställa vilka faktorer — utöver allmänna pris- och löneförändringar — som kan påverka kostnadsnivån för de jämförda transportmetoderna.

Utredningen visar, att särskilt flottningens kostnadsnivå är beroende av tillämpade taxepprinciper samt av de av flottningens betingade möjligheterna för skogsnäringens parter att fatta gemensamma beslut om ändringar i flottningens avvägning. Dessa beslutsmöjligheter kan väntas få central betydelse för utvecklingen av flottningens konkurrensförmåga gentemot biltransporterna. Utredningen visar emellertid hur möjligheterna för parterna att fatta beslut om kostnadssänkande ändringar av transporterna kan bli beroende av lösningen av vissa fördelningsproblem inom skogs-

näringsen. Så kan t. ex. en omläggning av transporter medföra en ändring av nuvarande transportkostnadsrelationer i olika lägen av ådalen och en motsvarande omfördelning av skogens förmögenhetsvärde. Av betydelse för det gemensamma transportvalet är också möjligheterna till en uppgörelse mellan skogsnäringens parter och elkraftproducenterna angående vattenkraftens användning.

I undersökningens andra del redovisas en detaljerad prognosmodell. Denna är avsedd att tillämpas vid en jämförande framtidsbedömning av kostnaderna för några utvalda transportled.

Kommersiell televisionsverksamhet

Intervjuundersökningen beträffande intresset bland företagen för att använda TV-sändningar som reklammedel, som institutet utfört på uppdrag av Näringslivets televisionskommitté (NTVK), slutfördes i början av året och publicerades i stencilform under titeln »*Den ekonomiska grundvalen för kommersiell television i Sverige*». Insamlingen och bearbetningen av materialet har handhåfts av fil. kand. Jan Gillberg.

Syftet med undersökningen var inte att göra en gallupundersökning om den kommersiella televisionens popularitet hos företagarna utan att försöka bedöma de ekonomiska förutsättningarna för ett eventuellt igångsättande av kommersiell televisionsverksamhet i Sverige. Resultatet blev att de i enkäten ingående företagen — omkring 600 större företag — uttalade intresse för att disponera cirka 34 miljoner kronor för kommersiell televisionsverksamhet under »premiäråret». Bortses från programframställningskostnaderna innebär detta, att omkring 23 miljoner kronor på så sätt skulle kunna ställas till den svenska televisionsverksamhetens förfogande. Storleksordningen av detta tillskott ges vid en jämförelse med licensinkomsterna, vilka under budgetåret 1959—1960 beräknas komma att uppgå till 55 miljoner kronor.

Forskningsprojekt under arbete

Den industriella utvecklingen

Verkstadsindustrins kapitalstruktur

Som ett led i de undersökningar, som institutet utfört rörande den svenska verkstadsindustrin, har i år även igångsatts materialinsamlingen till en utredning rörande verkstadsindustrins kapitalstruktur. Koncentration har härvid skett till maskinkapitalet.

Ett företags produktionsmöjligheter baserar sig ju i mycket stor utsträckning på den kapitalutrustning som det har. Om man strävar efter att öka produktiviteten inom ett företag eller inom en viss industrigren är en väsentlig sak att försöka påverka utrustningens struktur. Det gäller att se till att gamla och ineffektiva maskiner blir ersatta med nya och tekniskt mer avancerade. Kunskap om maskinkapitalets åldersstruktur utgör därför en naturlig grundval när det gäller att diskutera de praktiska möjligheter som kan föreligga för ökning av produktion och produktivitet.

Hur kapitalutrustningen förändras under en viss tidsperiod beror för det första på i vilken utsträckning man köper eller själv bygger nya maskiner, för det andra på hur mycket man renoverar eller bygger om gamla maskiner, för det tredje på hur snabbt man skrotar eller säljer gamla maskiner. I den allmänna diskussionen har man i hög grad koncentrerat intresset kring frågan om, när och hur företagen skaffar sig nya maskiner. Detta är också naturligt om man nalkas problemet med utgångspunkt från hur investeringarna påverkar och påverkas av variationer i konjunkturläget. Är man emellertid intresserad av den långsiktiga utvecklingen är det tydligt att det är minst lika intressant att försöka få en bild av hur företagen renoverar etc. respektive utrangerar de maskiner, de redan har. Det är i första hand dessa två senare företeelser som vi i denna undersökning har tagit upp till närmare granskning.

Att insamla ett material som kan visa, hur förhållandena för närvarande ter sig på detta område är mycket besvärligt både därför att det krävs ett stort antal uppgifter och därför att man i många företag inte har en så detaljerad registrering, som i detta sammanhang vore önskvärd. De faktiska uppgifter som kan erhållas från företagets registrering bör också kompletteras med intervjuer med de personer, som fattar beslut om reparationer, utrangeringar etc.

Vi beslöt därför att göra undersökningen i form av en s. k. casestudie. För detta ändamål vände vi oss till 15 verkstadsföretag som representerade olika viktiga typer med hänsyn till storlek och tillverkningens art. Under året har material insamlats från huvuddelen av de utvalda verkstadsföretagen och vidare har intervjuer genomförts med olika befattningshavare vid en stor del av dessa företag.

Det insamlade materialet tyder på att förhållandena på detta område ter sig annorlunda än vad man i allmänhet torde föreställa sig. I tabell 2 visas hur stor del av maskinerna som var över 10 respektive 20 år i mitten av år 1959 i sammanlagt 13 svenska verkstadsföretag. Som jämförelse meddelas motsvarande uppgifter även för år 1954. Som syns är ungefär hälften av maskinparken över 10 år gammal och knappt 20 procent är mer än 20 år gamla. Variationerna mellan maskiner av olika storlek är relativt obetydliga. Andelen maskiner över 10 år var något lägre år 1954, men skillnaden är liten.

Tabell 2. Procentuella andelen maskiner över 10 år i några svenska verkstadsföretag åren 1959 och 1954

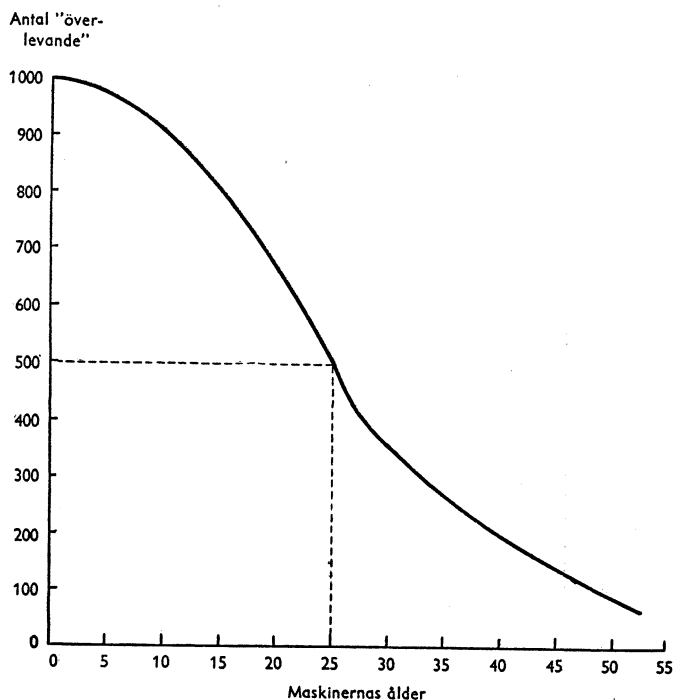
Företag	År 1959				Procentuella andelen maskiner över 20 år	År 1954 Procentuella andelen maskiner över 10 år
	Procentuella andelen maskiner över 10 år i olika klasser efter nyvärde i kronor					
	0—10 000	10—50 000	50 000—	Samtliga		
A	53,8	57,1	—	55,0	30,0	51,4
B*/	51,2	60,0	75,0	63,0	—	56,2
D*/	—	—	—	52,9	7,3	38,2
E*/	—	—	—	30,0	—	25,0
F	55,2	40,0	29,4	49,2	14,4	31,3
G	53,6	56,3	52,0	53,9	26,3	56,5
H	44,5	49,5	51,6	47,6	18,4	46,7
I	52,6	52,9	59,6	53,3	24,0	51,4
J*/	—	—	—	75,0	10,9	43,5
K	53,8	29,0	25,0	48,0	15,4	52,8
L	62,0	55,8	73,0	62,5	17,9	68,9
M*/	—	—	—	54,0	10,3	51,7
N	58,8	52,4	35,0	51,7	17,4	45,8
Medeltal	53,9	50,3	50,1	53,5	17,5	47,6

*/ ofullständiga uppgifter

De svenska siffrorna är ur internationell synpunkt inte på något sätt anmärkningsvärda. Man finner sålunda t. ex. tal av samma storleksordning i Förenta Staterna, där andelen maskiner över 10 år 1958 var 58 procent inom verkstadsindustrin. Det är samtidigt tydligt att hur stor del av maskinparken som är över en viss ålder i hög grad sammanhänger med historiska förhållanden. Har den industrigren det gäller expanderat mycket kraftigt, blir andelen över 10 år helt naturligt låg medan en senare stagnation i industrins utveckling kan leda till en kraftig »förgubbning» av maskinparken.

Vill man få en föreställning om, hur länge olika industrigrenar använder sina maskiner, måste man konstruera ett mått av annat slag. Vad man då behöver är någonting som svarar mot en »överlevelsetabell» inom befolkningsstatistiken, en tabell som alltså visar i vilken takt maskinerna utranteras. Eftersom vi i vårt material har uppgifter om hur många maskiner av olika ålder som fanns år 1954 i de undersökta företagen och vidare vet hur många av dessa maskiner som ännu fanns kvar år 1959 kan vi kon-

Diagram 2. »Överlevsediagram» för verkstadsmaskiner

struera en sådan »överlevelsetabell», som alltså ger en bild av konsekvenserna av företagets utrangeringspolitik under slutet av 50-talet. Vi har konstruerat en sådan tabell på basis av uppgifter från 9 av de undersökta företagen. Resultatet framgår av diagram 2. Detta visar hur många maskiner, som finns kvar i företagen efter olika år av en årsklass på 1 000 st.

Som framgår av diagrammet återstår hälften av maskinerna efter drygt 25 år. Det betyder alltså att de undersökta företagen bedriver en sådan utrangeringspolitik, att maskinernas genomsnittliga livslängd i företaget blir drygt 25 år. Det föreligger emellertid betydande variationer mellan de olika företagen. Ytterligheterna representeras av ett företag, som har en medianålder som inte går upp till mer än 18 år medan ett annat har en ålder, som går upp till hela 35 år. De resultat som vi kommer till visar sig stämma mycket väl med resultat som man kommit till vid en liknande undersökning i England.

I den fortsatta bearbetningen av detta material finns det bland annat anledning att komma in på frågan om medianåldern är olika för maskiner av olika storlek, hur den påverkas av den grad, i vilken maskinerna utnyttjas. Skrotas de snabbare om de drivs i tvåskift t. ex.?

Delar av den ovan beskrivna undersökningen ingår samtidigt som ett led i en internationell undersökning i EPA:s regi.

Statistisk beskrivning av verkstadsindustrin

På grundval av tillgängligt material avser institutet att sammanställa en i huvudsak statistisk beskrivning av verkstadsindustrins struktur. Det har nämligen visat sig vara ett stort behov av en allmän översikt av denna betydande industrigren. Arbete med materialinsamling har pågått under året. Speciellt besvärligt har det visat sig vara, att ernå överensstämmelse mellan industri- och handelsstatistiken. Verkstadsindustrins varusortiment är ju utomordentligt omfattande och heterogent.

Input-output-undersökningen för verkstadsindustrin

Den pågående input-output-undersökningen för verkstadsindustrin har liksom tidigare varit intimt sammankopplad med en liknande undersökning

för hela näringslivet. Sedan en genomgång av tillgängligt statistiskt material visat att vissa kompletterande uppgifter var nödvändiga, utsändes under förra hälften av 1959 frågeformulär till ett urval av företag. De flesta större och många mindre företag har därvid bidragit med värdefulla upplysningar. Dessa bearbetas för närvarande och ställs samman med annat tillgängligt material. Under början av 1960 beräknas denna fas av undersökningen vara praktiskt taget avslutad och under året kommer även en preliminär input-output-tabell att föreligga.

I institutets jubileumsskrift *Industriproblem 1960* framläggs i uppsatsen »Input-output-undersökning för verkstadsindustrin» några preliminära siffror, som kan tjäna som exempel på undersökningens karaktär och typen av de problem som behandlas.

Företagsbeskattningens utformning

Frågor om företagsbeskattningens innebörd för företagens organisation och finansiering blir allt betydelsefullare, ju större skatteuttag som görs från näringslivet. Inom institutet studeras för närvarande med docent Leif Mutén som utredningsman de teoretiska frågorna kring framför allt bolagsbeskattningen och meningen är, att framdeles fullfölja detta arbete genom fältundersökningar. Avsikten är härvid att kartlägga några av de problem, speciellt i fråga om finansieringen, som företagsbeskattningen ställer näringslivet inför. Det gäller sedan att söka sådana praktiskt tänkbara lösningar av dessa, som i rimlig mån tar hänsyn till de ibland motstridiga krav man kan ställa på beskattningen. Dessa tar sikte både på rättvisa och konsekvens och på näringspolitiska önskemål om förbättrad produktivitet och internationell konkurrenskraft.

En redogörelse för användningen av termen företagsbeskattning samt frågan om vem som betalar aktiebolagsskatten och hur dubbelbeskattningen av aktiebolagens vinster skulle kunna avskaffas lämnas i uppsatsen »Företagsbeskattningsproblem» i institutets jubileumsskrift *Industriproblem 1960*.

Den offentliga sektorns expansion

I undersökningen om den offentliga sektorns expansion är avsikten att söka belysa den expansion av den offentliga verksamheten, som skett under

mellan- och efterkrigsperioden, samt att närmare kartlägga på vilka områden denna utbyggnad varit särskilt framträdande. Det är sålunda statens och kommunernas utgifter för konsumtion, transfereringar samt investeringar sammanhängande med offentliga konsumtionsändamål som studeras.

Arbetet hittills har främst varit inriktat på att sammanställa och systematisera det siffermaterial, som kan hämtas från budgetredovisningarna, kommunernas finanser etc. Denna etapp är nu i det närmaste avslutad så att analysen av materialet kan påbörjas under våren 1960.

Under arbetets gång har det synts behövt, att i något fall även söka förlänga perspektivet bakåt. Detta har främst gällt i fråga om socialpolitiken. I institutets jubileumsskrift *Industriproblem 1960* belyses i uppsatsen »Välfärdsstat eller välständsstat» några av de problem, som därvid tagits upp.

Norrlandsproblemet

Under 1940-talet gjordes inom institutet en rad utredningar beträffande frågor rörande det norrländska näringslivet. Tillsammans kom dessa utredningar att utgöra en omfattande inventering av då aktuella norrlandsfrågor. Den utveckling, som sedan dess ägt rum i Norrland, har i väsentliga avseenden kommit att förändra innebörden av det s. k. »norrlandsproblemet». Detta har skett utan att det norrländska näringslivets strukturproblem och därmed sammanhängande sysselsättningsfrågor kan anses ha blivit lösta, något som den fortsatta och tidvis livliga diskussionen i dessa frågor visar.

Institutet har nu återupptaget studiet av problem sammanhängande med det norrländska näringslivets utveckling och allmänna förutsättningar. I första hand kommer det därvid bli frågan om ett studium av befolkningsfrågan, av frågor rörande industrins lokalisering samt av tendenserna i företagsbildningen. Utredningen avses kunna komma att tjäna som underlag för en debatt i några av de centrala norrlandsfrågor, som synts vara särskilt centrala.

Produktiviteten inom industrin

Verksamheten på detta område kan under året sägas ha bedrivits efter två linjer. Arbetet med en handbok i produktivitetsmätning för företaget har

sålunda fortsatt och förts så långt, att den kan publiceras under våren 1960. Vidare har produktions- och produktivitetens utvecklingen inom industrin, totalt och branschvis, studerats för efterkrigstiden.

Avsikten med handboken — som kommer att publiceras under titeln »*Industriföretagets produktions effektivitet, några mätmetoder*» — är att ge anvisning på ett antal metoder som kan användas av ett industriföretag för att mäta eller åtminstone bedöma utvecklingen av sin produktions effektivitet. Innan man ger sig till att konstruera ett mått måste man emellertid vara på det klara med vad man egentligen vill mäta. Tyvärr är nog den saken inte alldeles självklar på det här området. Effektivitet är ett diffust begrepp och var och en kan efter tycke och smak lägga sin mening i ordet. Det är emellertid rimligt att se ett effektivitetsmått som ett mått på hur väl en målsättning är uppfylld. Om sålunda ett företags mål är högsta möjliga vinst, måste en vinstberäkning ingå i effektivitetsbedömningen.

I det här föreliggande arbetet har valts en målsättning som endast avser företagets producerande avdelningar. Anledningen härtill är att målsättningen för dessa avdelningar torde vara ungefär densamma i flertalet företag samt att intresset att beräkna ett effektivitetsmått för dem tycks vara stort.

Målsättningen för ett industriföretags producerande avdelningar torde kunna uttryckas så: Det gäller för dem att producera av företagsledningen eller försäljningsavdelningen bestämda kvantiteter av olika varor med given kvalitet till lägsta möjliga totalkostnad. Ett mått på hur väl detta mål är uppfyllt kan sägas vara ett mått på hur rationell företagets produktion är eller, om man så vill, på företagets produktions effektivitet.

Framställningen i handboken ägnas åt att belysa när och hur ett sådant mått kan beräknas. Det visar sig att det lämpligen baserar sig på åtgången per producerad enhet av olika produktionsfaktorer. Därvid diskuteras även de svårigheter som möter vid mätningen av olika åtgångstal och hur de kan övervinnas. Sammanfattningen av flera åtgångstal till ett effektivitetsmått behandlas därefter, varefter boken avslutas med några synpunkter på jämförelser mellan företag i samma bransch. Författare till handboken är fil. dr Erik Ruist.

I undersökningen om *produktions- och produktivitetens utvecklingen inom industrin*, totalt och branschvis, har förutom det vanligast använda måttet på produktivitet — produktion per arbetartimme — även behandlats produktionens utveckling i relation till utvecklingen av antalet tjänstemän, den totala arbetsvolymen och kapitalinsatsen. En redogörelse för den hittills genomförda analysen lämnas i uppsatsen »Produktions- och produk-

tivitetsutveckling inom industrin under efterkrigstiden» i skriften *Industriproblem* 1960.

Den framtida marknaden

Översiktliga studier av konsumtionsutvecklingen

Den år 1957 publicerade utredningen om den privata konsumtionen utmynnade i ett försök att prognosticera konsumtionsstrukturen år 1965. Det ligger emellertid i sakens natur att en långsiktig prognos måste hållas aktuell genom successiva omprövningar och det är därför institutets avsikt, att fortlöpande arbeta vidare med olika undersökningar om den framtida konsumtionen.

När konsumtionsutredningen gick i tryck förelåg statistiska uppgifter fram till och med 1955. Det har nu framkommit statistik för åren 1956, 1957 och 1958. På grundval av dessa nya siffror har det tett sig rimligt att studera i vad mån konsumtionsprognoserna ser ut att »peka rätt». I den mån påtagliga felbedömningar gjorts har de ursprungliga prognoserna reviderats.

Det framhölls i konsumtionsutredningen att alltför stora förhoppningar inte fick knytas till exaktheten i de numeriskt preciserade framtidsbedömningarna. Men det betonades också att numeriskt preciserade prognoser — trots osäkerhetsmarginalerna — ger mer information och är av större intresse än t. ex. en enkel utsaga om en förändringsriktning. Granskningen av prognoserna har inte föranlett någon ändrad attityd därvidlag.

Den under året fullbordade genomgången av prognosen över konsumtionsstrukturen år 1965 publicerades i januari 1960 under titeln »*IUI:s konsumtionsprognos för år 1965 — en granskning och revidering*».

Detaljstudier av konsumtionsutvecklingen: TV-utvecklingen

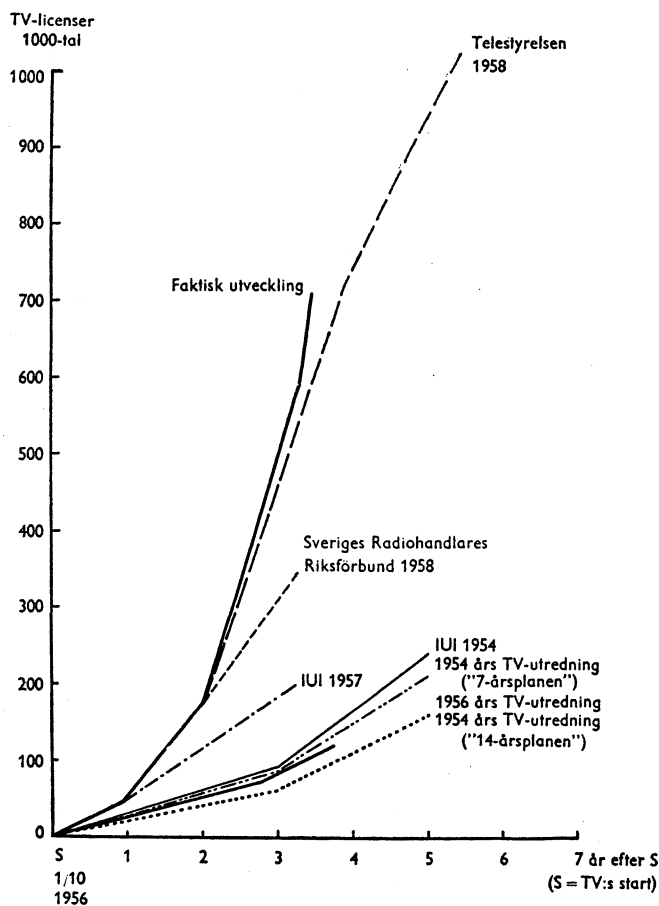
I anslutning till de översiktliga studierna av konsumtionsutvecklingen har under året detaljstudier utförts av konsumtionen på några områden.

Enligt en överenskommelse med Sveriges Radio skall institutet sålunda bedriva löpande analys av utvecklingen på televisionens område och mot

bakgrund av en sådan analys söka bedöma utvecklingen under närmast föreliggande framtid. Meningen är att redovisning av detta arbetes resultat tills vidare skall ske i form av två gånger om året avgivna rapporter. Den första rapporten i denna serie färdigställdes sommaren 1959 och en ny rapport är att vänta i början av detta år.

TV:s utveckling i Sverige har för övrigt skett med oväntat stor snabbhet och som syns av diagram 3 har den vida överträffat uppgjorda prognoser. Självfallet är det alltid svårt att förutsäga hur en ny produkt kommer att bli mottagen på en marknad. När det har gällt att försöka förutbestämma TV:s introduktionsförlopp i Sverige har detta dessutom varit förenat med

Diagram 3. Prognoser för TV:s utveckling i Sverige

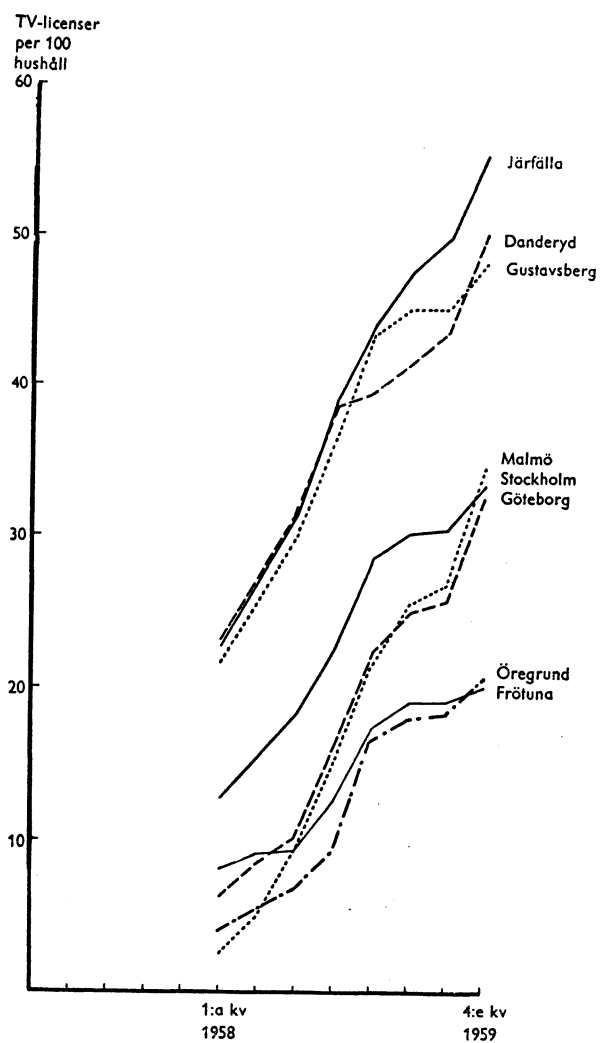
den komplikation, som det inneburit att planerna för utbyggnaden av TV-nätet gång efter annan reviderats. Detta i kombination med att utländska erfarenheter inte visat sig tillämpliga, då det gäller att bestämma TV-utvecklingen inom vårt eget land, får anses såsom den huvudsakliga förklaringen till den dåliga överensstämmelsen mellan prognos och den faktiska utvecklingen.

Med hjälp av ett inom institutet upprättat TV-licensregister är det nu möjligt att för var och en av landets olika kommuner följa TV-utvecklingen alltsedan början av 1958. En sådan systematisering av data rörande den i olika delar av landet faktiskt inträffade licensutvecklingen är ägnad att tjäna som ett gott stöd vid bedömanden beträffande den framtida licensutvecklingen. Detta kan bl. a. ske genom att med utgångspunkt från studier av licensutvecklingen i de tidigast tillkomna sändarområdena söka beräkna licensutvecklingen i sådana delar av vårt land, som först på senare tid blivit införlivade i »TV-Sverige».

När det emellertid gäller att för landet som helhet göra en prognos för TV-licensutvecklingen är detta förenat med en betydande svårighet sammanhängande med att vi endast med ganska stor osäkerhet kan uttala oss om var mättnadsnivån ligger och hur närmandet till denna nivå sker. Diagram 4 åskådliggör TV:s introduktionsförlopp i Stockholm, som fick TV 1956 samt Göteborg och Malmö med TV-start 1958. I diagrammet har vidare medtagits några kommuner i landets äldsta TV-område — Stockholmsområdet — med exceptionellt högt resp. lågt antal TV-licenser per 100 hushåll. Förekomsten av vissa nivåbildningar förklaras av säsongvariationer. Bortses från dessa framstår det som högst påfallande, att utvecklingen följt ett mycket jämnt förlopp.

Det är vidare tydligt, att man inte kan spåra någon tendens till utplaning av utvecklingskurvorna sammanhängande med att någon slags mättnadsnivå skulle vara i det närmaste uppnådd. Den utveckling, som diagrammet återspeglar, ger alltså inte någon ledning, när det gäller att söka bestämma en nivå för »TV-mättnad» och ännu mindre, hur närmandet till en sådan nivå kan beräknas komma att ske i Sverige med hänsyn till de förhållanden, som i det sammanhanget kan antas spela in.

Diagram 4. TV-licensutvecklingen i Stockholm, Göteborg och Malmö samt i ett antal landskommuner

Arbetsmarknadsproblem

Arbetskraftens rörlighet

Undersökningen om arbetskraftens rörlighet har under året helt präglats av bearbetning och analys av det under hösten 1958 i Norrköping insamlade intervjumaterialet. Speciell uppmärksamhet har därvid ägnats rörlighetens utveckling i tiden samt de faktorer som kan antas påverka en individs byte av anställning, särskilt då lönens roll.

För några av resultaten från den hittills genomförda analysen redogörs i uppsatsen »Arbetskraftens rörlighet» i institutets jubileumsskrift *Industriproblem* 1960.

Befolkningsprognoser

På särskilt uppdrag har under året utförts en undersökning av befolkningens framtida regionala fördelning. Prognosen har som basår 1950, som är det senaste år för vilket en detaljerad regional fördelning för olika kön och åldrar är känd, och avser vart femte år fram till 1975. Vad regionindelningen beträffar omfattar den 23 storregioner, vardera av ungefär ett läns storlek. Dessa är sedan uppdelade på 101 regioner och vissa av dessa i sin tur i underregioner. Befolkningen i varje region har fördelats på centralort, på övriga tätorter med mer än 500 invånare samt på glesbygd, medan underregionerna har delats upp på tätbygd och glesbygd.

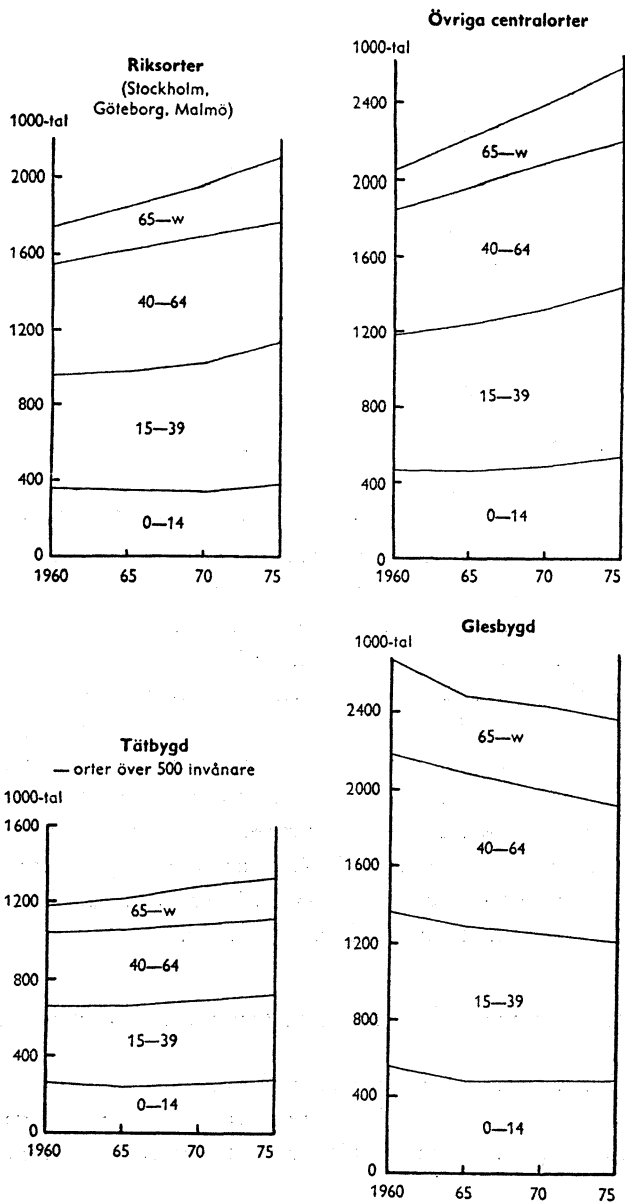
I diagram 5 på nästa sida ges en bild av hur befolkningsutvecklingen enligt undersökningen kommer att gestalta sig mellan 1960 och 1975. En utförligare redogörelse för undersökningens uppläggning och för resultaten lämnar utredaren docent Odd Gulbrandsen i uppsatsen »Regionala befolkningsprognoser — en studie av befolkningens fördelning 1975» i institutets jubileumsskrift *Industriproblem* 1960.

Undersökningen rörande löneökningars verkningar inom industrin

Under året har det preliminära manuskriptet över undersökningens resultat diskuterats inom olika fackkretsar. Dessutom har tillagts ett avsnitt rörande prisrörligheten inom olika industribranscher under efterkrigstiden.

Större delen av de resultat som erhållits i undersökningen bygger på intensivstudier som utförts inom 6 industriföretag representerande olika

Diagram 5. Befolkningsutvecklingen 1960—75 inom olika regioner, fördelad på åldrar

industribranscher. Undersökningen kan härigenom på många punkter endast ge en provkarta på de olika typer av reaktioner som kan väntas inträda i ett företag som följd av en lönestegring men inte ange den kvantitativa betydelsen av de olika typerna av reaktioner. I det avsnitt som under året bifogats undersökningen har emellertid en större utredning av prisörligheten inom stora delar av industrin utförts och detta material kan härigenom även i någon mån belysa den kvantitativa effekten av olika typer av reaktioner. Denna utredning grundar sig på ett studium av de individuella prisserier för olika industriprodukter som ingår i Kommerskollegii månatligen publicerade partiprisindex.

Materialet i fråga visar att prisörligheten förefaller att vara mycket olika inom skilda industribranscher. Inom vissa branscher tycks sålunda priserna i genomsnitt ändras ett par gånger om året på flertalet produkter medan i andra branscher åter har antalet prisändringar under hela efterkrigstiden endast uppgått till en eller ett par för många produkter. Då intensivstudierna från de 6 företagen tycks visa att företagen om de förändrar priserna även försöker ta hänsyn till de löneökningar, produktivitetsförbättringar etc. som skett sedan den sista prisförändringen, skulle den omnämnda skillnaden i prisbeteende mellan olika branscher kunna leda till den slutsatsen, att det förefaller troligt att en allmän lönestegring snabbare påverkar prisbildningen i de branscher där prisörligheten är relativt stor än i de branscher där en betydande prisörlighet syns föreligga. Av de preliminära resultaten att döma förefaller det också som om en betydande mängd svenska företag är mera beredda att ändra priserna på exportmarknaderna än på hemmamarknaden. Man förefaller även att vara mera benägen att företa stora procentuella prisjusteringar på exporten än på hemmamarknaden.

Det verkar även som om priserna på större kapitalvaror av typen fartyg, turbiner, större maskiner och dylikt är mera lättroliga än priserna på flertalet konsumtionsvaror och på små standardbetonade kapitalvaror. Detta sammanhänger sannolikt med att det i det senare fallet ofta är fråga om serietillverkade produkter medan det i det förra är fråga om individuella produkter där utformningen varierar från fall till fall. Som studierna av de 6 företagen har visat syns företagen ofta vilja företa prisjusteringar i samband med modellbyten. För de serietillverkade produkterna kommer då prisjusteringarna att ske i samband med modelländringar, vilket av kostnadshänsyn inte kan ske alltför ofta. För de större kapitalvarorna åter kan det däremot sägas vara fråga om en i viss mån ny modell för varje ny enhet som tillverkas. Undersökningen beräknas bli publicerad under 1960.

Statistiska och ekonomiska översikter samt övrig serviceverksamhet

Produktionsindex

Beräkningarna av Industriförbundets produktionsindex har liksom tidigare utförts inom institutet. Detta index avser att mäta de kortsiktiga förändringarna i industrins produktionsvolym, månad för månad eller år från år. För mer långsiktiga jämförelser svarar Kommerskollegii produktionsindex, vilket beräknas på grundval av industristatistikens material. Industriförbundets index anknys i efterhand till de definitiva indextalen i denna serie, vilka publiceras med drygt 1½ års eftersläpning. Industriförbundets index fungerar alltså som en preliminär snabbstatistik över produktionsutvecklingen i industrin.

Diagram 6. Produktionsindex för hela industrin 1958—1959

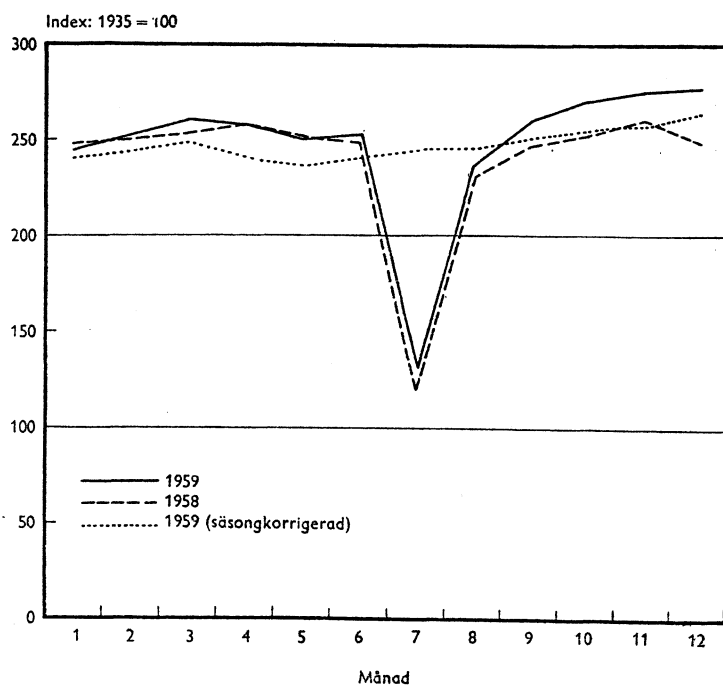
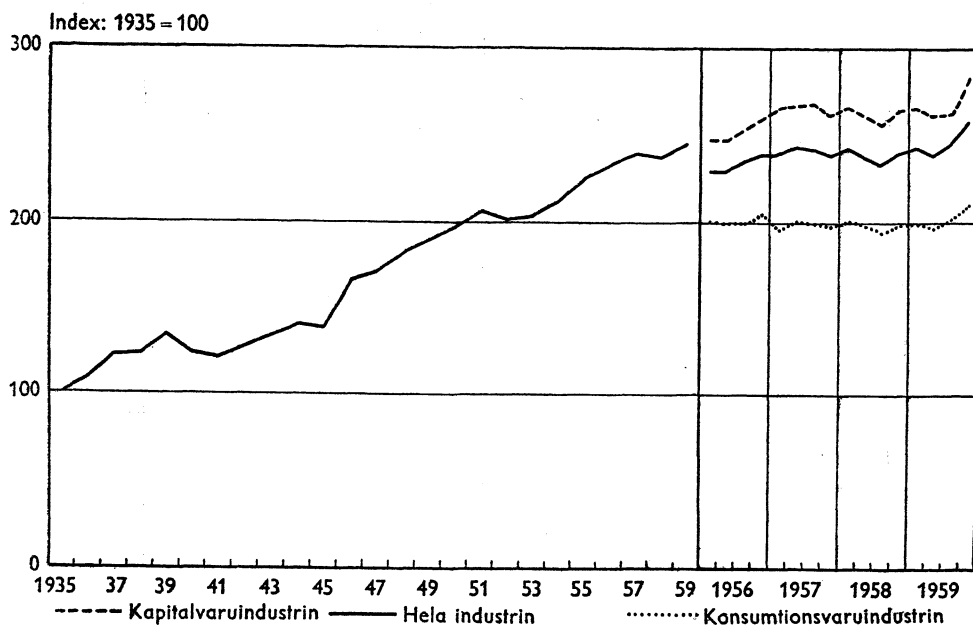

Diagram 7. Produktionsindex för hela industrin 1935—1959

Årssiffror för hela industrin 1935—1959 och kvartalssiffror (säsongkorrigerade) för hela industrin samt kapital- resp. konsumtionsvaruindustrin 1956—1959.

Den under senare år planerade revideringen av Kommerskollegii index har nu kommit in i ett nytt skede. Detta har bland annat samband med att en ny varunomenklatur från och med 1959 tillämpas i industristatistiken, vilket även medför användning av nya blankettyper. Med tanke på det samarbete, som kommer att äga rum för att samordna beräkningsmetoderna för de två indexserierna, har under året inga förändringar vidtagits i metoderna för Industriförbundets index.

Utvecklingen av produktionsindex för hela industrin månadsvis under de båda senaste åren framgår av diagram 6. Man får där en klar bild av den uppåtgående tendens som präglade industrin under senare hälften av 1959. I diagram 7 redovisas produktionsutvecklingen inom hela industrin årsvis från och med 1935 och kvartalsvis (säsongkorrigerat) från och med 1956. Diagrammet kompletteras med kvartalssiffror från och med 1956 för de båda huvudgrupperna kapital- och konsumtionsvaruindustri. Diagram 8 anger utvecklingen kvartalsvis i de olika delbranscherna (säsongkorrigerade serier, 1953 = 100).

Diagram 8. Produktionsvolymen i vissa branscher 1956—1959

Index: 1953 = 100

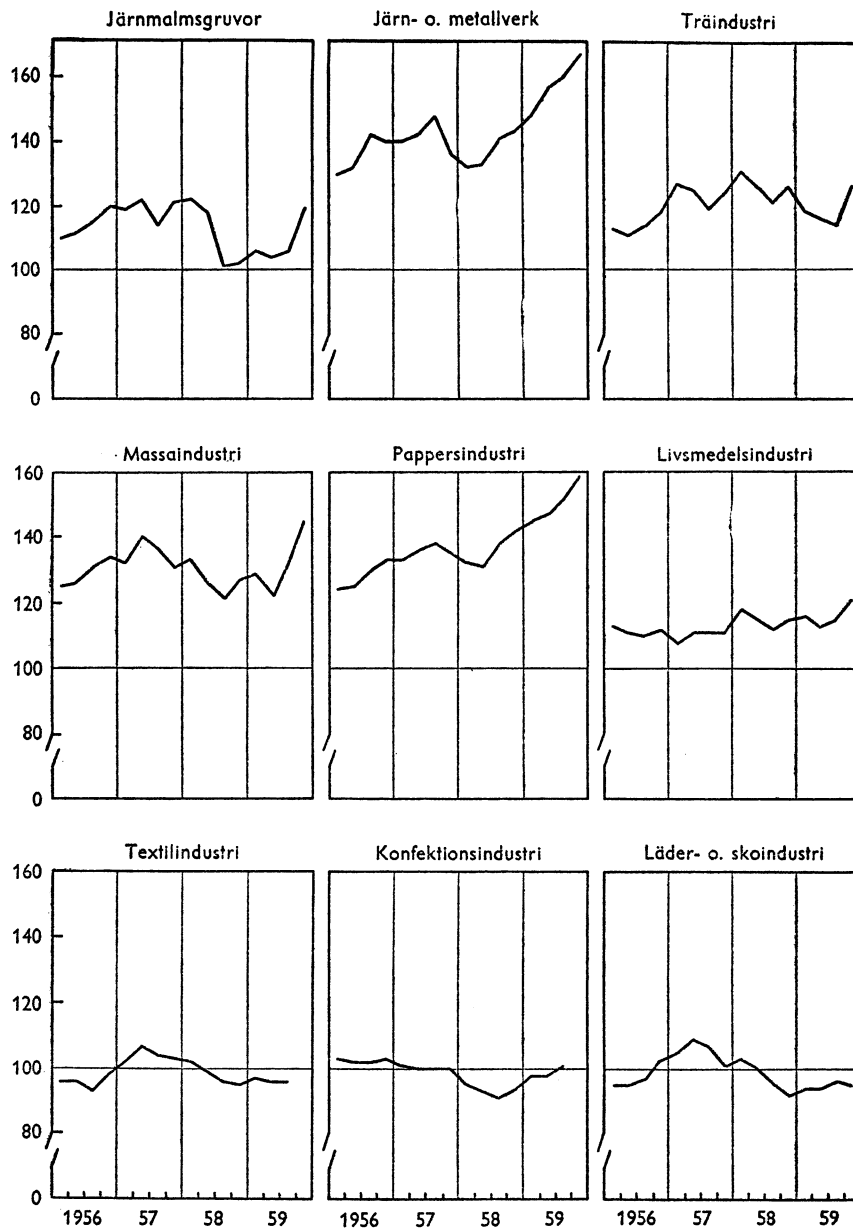
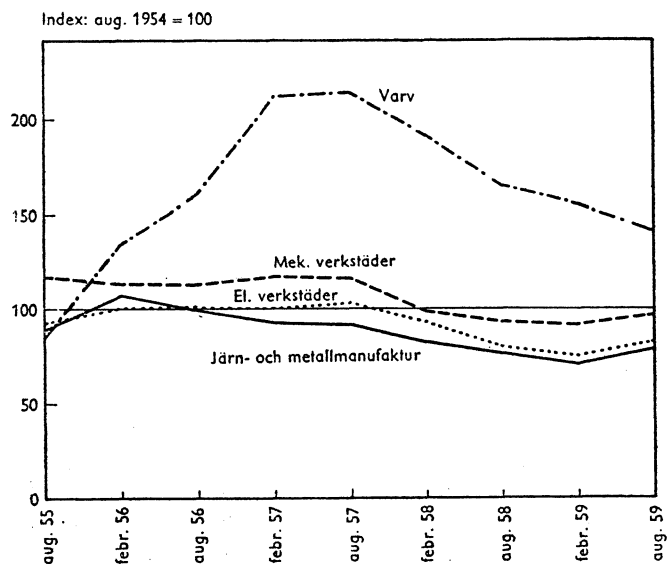

Diagram 9. Orderstock i verkstadsindustrin augusti 1955—augusti 1959

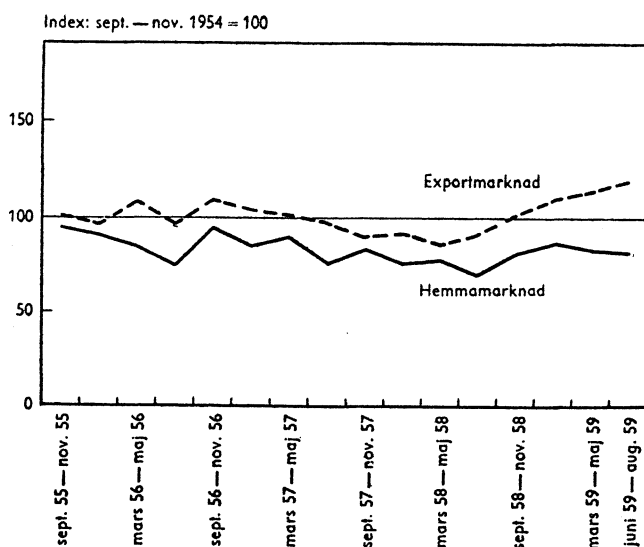

Verkstadsstatistik

Orderläget i verkstadsindustrin har i vanlig ordning undersökts vid utgången av februari och augusti 1959. Statistiken omfattar över 400 företag, som tillsammans representerar drygt 60 procent av verkstadsindustrins arbetstimmar enligt industristatistiken. Arbetet har bedrivits i samarbete med Sveriges Mekanförbund och Sveriges Varvsindustriförening. Orderstatistiken har liksom tidigare publicerats i två broschyrer.

Diagram 9 visar utvecklingen av orderstockens storlek, mätt i arbetstimmar, under tiden augusti 1955—augusti 1959. För varvens del har orderstocken fortsatt att minska, medan man för de tre övriga branscherna kan konstatera att den tidigare nedåtriktade tendensen nu brutits och att de inneliggande beställningarna åter börjat öka. Det förbättrade läget för verkstadsindustrin framgår också av diagram 10 som anger utvecklingen av orderingången från hemma- och exportmarknad för verkstadsindustrin exkl. varven. Speciellt orderingången från exportmarknaden, som svarar för mellan 25 och 30 procent av samtliga inkomna order, har ju ökat

Diagram 10. Ordergång från hemma- och exportmarknad i verkstadsindustrin exkl. varven september 1955—augusti 1959

kraftigt under de senast undersökta perioderna, men även vad beträffar hemmamarknaden är situationen ljusare. Studerar man de olika delbranscherna var för sig återfinner man samma tendenser till stegrad ordergång både från hemma- och exportmarknad, fast i varierande omfattning. I varvsindustrin har däremot ordergången fortfarande varit relativt liten jämfört med den höga nivå som uppnåddes för ett par år sedan.

Sveriges Mekanförbunds månadsstatistik över *sysselsättningen* i verkstadsindustrin har i likhet med tidigare år utarbetats inom institutet. Siffrorna för hela 1959 visar på en ökning i sysselsättningen för branschen totalt med 1 procent jämfört med 1958. Uppgången hänför sig nästan helt till senare hälften av året och har liksom vad gällde ordergången varit störst för den del som avser exportleveranser.

Industriell månadsstatistik m. m.

Industriell månadsstatistik med uppgifter och diagram över industriproduktion, export, import, byggnadsverksamhet m. m. har sammanställts och utsänts varje månad. Statistikrapporter över utvecklingen inom viktigare branscher har även regelbundet publicerats i tidningen *Arbetsgivaren*.

Det ekonomiska läget

Översikter om den ekonomiska utvecklingen och konjunkturläget har liksom tidigare utarbetats tre gånger under året. Därvid har konjunkturutvecklingen analyserats dels för utlandet, då framför allt Förenta Staterna, England, Västtyskland och Frankrike, och dels för Sverige. Vad beträffar Sverige har utvecklingen behandlats utförligt i fråga om produktionen, sysselsättningen, investeringarna, utrikeshandeln samt den ekonomiska politiken. Integrationssträvandena har även kommenterats. Översikterna, som utarbetas på uppdrag av Svenska Arbetsgivareföreningen, har till ändamål att tjäna som informationsmaterial vid företagsnämndernas sammanträden och publiceras under namnet »Det ekonomiska läget».

I samband med den första och tredje översikten har två särskilda saksunderlag utarbetats. Dessa har sedan legat till grund för de bildband med tal, som under namnet *Ekonomisk Vårjournal* och *Ekonomisk Höstjournal* utges av Svenska Arbetsgivareföreningen för visning vid företagens nämndsammanträden.

Rapporter om de internationella konjunkturerna och det ekonomiska läget i Sverige har även regelbundet publicerats i tidningen *Arbetsgivaren*.

Frågan om s. k. funktionsrabatter inom handeln

På uppdrag av Sveriges Industriförbund har institutet sedan våren 1959 bedrivit en undersökning av fabrikantledets syn på »pris och prestation» inom handeln. Ett 40-tal intervjuer har därvid företagits med olika konsumentvarufabrikanter, främst i syfte att utröna dessas syn på de funktioner, som återförsäljare av skiftande ställning och karaktär fullgör. Speciell uppmärksamhet har ägnats frågan om de nya affärstyperna inom detaljhandelsledet — hemköpsföretag och samköpsföreningar.

Trots att de nya distributionsformerna, vilka saknar för allmänheten öppen butik i traditionell mening, endast svarar för en obetydlig del av marknaden inom respektive varuområden, har de gett upphov till betydande oro inom den reguljära handeln. Deras arbetssätt har utsatts för stark kritik, en kritik som i stort sett kan sägas innebära, att den konkurrens som de nya distributionsformerna etablerar inte skulle ske på lika villkor. Man förmenar vidare, att hemköp, samköp etc. inte fullgör samma funktioner som den traditionella handeln, varför det borde ligga i fabrikanternas intresse att inte leverera varor till de nya affärstyperna; i varje fall inte till sedvanliga villkor.

I de diskussioner som förts är det framför allt tre funktioner, vilka ansetts framhäva skillnaden mellan reguljär handel och de nya affärstyperna, nämligen manuell service, varuexponering och sortimentets bredd och djup. Man menar därvid från köpmannahåll att de nya affärstyperna endast kan existera genom att »åka snålskjuts» på den reguljära handelns funktioner, och att de därför inte har något samhällsekonomiskt berättigande. För att återställa konkurrens på lika villkor har man fört fram tanken att fabrikanterna borde differentiera de utgående rabatterna efter funktion.

Institutets undersökning har till syfte att kartlägga de olikheter i prestationshänseende, vilka anförts som motiv för funktionsrabatter, samt diskutera möjligheterna att utforma fabrikantledets försäljnings- och rabattpolitik så att konkurrens på lika villkor upprätthålls. Normgivande för institutets arbete är därvid principen om pris efter prestation. Denna kan här sägas innebära en prissättning från leverantörernas sida som är så utformad, att den ger varje kund ett i möjligaste mån kostnadstroget pris.

Övrig verksamhet

Institutet har liksom tidigare biträtt enskilda företag och organisationer inom näringslivet med undersökningar och olika serviceuppgifter. Några medlemmar i den inom institutet bildade konsumtionsgruppen har dessutom såsom konsultuppdrag utfört specialstudier på konsumtionsområdet. Denna verksamhet kommer i en fastare organisatorisk form att vidareutvecklas jämsides med det mer allmänna arbetet på konsumtionsområdet. Särskilda rapporter av ekonomiska data m. m. har vidare lämnats till FN, OEEC m. fl. internationella organisationer. Under året har också remissyttrande över 1956 års Statistikkommittés betänkande avgetts liksom ytt-

randen beträffande olika statistiska områden, bland annat 1960 års folk- och bostadsräkning.

Institutets medarbetare har under det gångna verksamhetsåret hållit ett stort antal föredrag och medverkat vid olika konferenser. I allmänhet har föredragen haft direkt anknytning till de publicerade eller pågående utredningarna. Bland de frågor som därvid behandlats kan nämnas »Svensk prognosforskning», »Ekonomiska tillväxtproblem», »Skatter och samhälls-ekonomi», »Bostadskonsumtionen», »Synpunkter på branschrationalisering» och »Konsumtionsteori och varudeklaration». För att diskutera formerna för det fortsatta samarbetet mellan de utredningsorgan, som är knutna till näringslivets olika organisationer i de nordiska länderna, anordnades vidare i juli en 2-dagars konferens i Saltsjöbaden.

Institutets chef har under året varit ledamot i Utredningsrådet och i den av Statens nämnd för byggnadsforskning tillsatta Plangruppen samt varit expert i 1959 års långtidsutredning. Vidare har institutets chef under hösten upprätthållit en tjänst som t. f. professor i nationalekonomi vid Stockholms Högskola. Fil. kand. Göran Albinsson har samtidigt innehaft en tjänst som assistent i samma ämne.

Publikationer utgivna av Industriens Utredningsinstitut*

Industriproblem 1960 (1960). 186 s.	15:—
Studier i bilismens ekonomi. Jan Wallander (1958). 364 s.	35:—
Den textila konsumtionen. John Ekström (1958). 289 s.	—
Den privata konsumtionen i Sverige 1931—65. Ragnar Bentzel m. fl. (1957). 475 s.	38:—
Strukturömvandlingen i jordbruket. Odd Gulbrandsen (1957). 252 s.	24: 50
Sveriges industri och europamarknaden. Ingvar Svennilson och Ingvar Petzäll (1957). Multilith. 71 s. Utgången.	6: 50
Bilägaren och bilen (1956). 112 s.	9: 50
Industrien och förgubbningen (1955). 128 s.	7:—
Kemisk industri. Alv Elshult och Ingvar Svennilson under medverkan av Hans Wagner (1955). 215 s.	14:—
Nationaliseringen i England. Erik Höök (1955). Multilith. 88 s.	4:—
Bostadsefterfrågan — med hänsyn till hushållens inkomster och sammansättning. Stig Rydorff (1955). Stencil. 88 s. Utgången.	5:—
Svensk television. Efterfrågan, tillverkning, import. En prognos (1954). Stencil. 135 s.	3:—
Den fria världens råvaruförsörjning (1954). 215 s. Utgången.	8:—
Tjänstemännen och den industriella omvandlingen. Erik Höök (1953). 114 s.	5: 50
Svenskt distributionsväsende. Roland Artle (1952). 238 s. Utgången.	14:—
Befolkningsutveckling och arbetskraftförsörjning. Erik Höök (1952). 193 s.	14:—
Svenskt transportväsende. Carl Wilhelm Petri (1952). 294 s. Utgången.	14:—
Inkomstfördelningen i Sverige. Ragnar Bentzel (1952). 227 s.	14:—
Svensk industriell företagarverksamhet, band 1 och 2. Erik Dahmén (1950). 428 + 295 s.	28:—

Småtryck

1960

18. IUI:s konsumtionsprognos för år 1965. En granskning och revidering. Göran Albinsson, Ragnar Bentzel, Georg Danielsson, John Ekström och Odd Gulbrandsen

1959

17. Perspektiv på Västeuropas utveckling 1955—75. Ingvar Svennilson
16. Skiftarbete i verkstadsindustrin. En undersökning rörande de ekonomiska förutsättningarna. Lars Lidén — Jan Wallander
15. Kapitalbildningsproblemet. Några samhällsekonomiska synpunkter. Erik Dahmén
14. Användning av befolkningsregistret för undersökning av arbetskraftens rörlighet — en metodstudie. Jan Gillberg — Bengt G. Rundblad

1958

13. Oljan i svensk ekonomi. Jan Gillberg — Erik Höök
12. Jordbruket under omvandling. Odd Gulbrandsen — Göran Albinsson
11. Input-output och den strukturella interdependensen. Bengt Höglund
10. Industriens Utredningsinstitut — målsättning och verksamhet. Jan Wallander
9. Konsumtionen i Sverige 1931—1965. Ragnar Bentzel

* I denna förteckning har skrifter som publicerats före 1950 utelämnats. En fullständig förteckn. kan erhållas på begäran.